

2 SITUACIÓ BIBLIOTECÀRIA: PRECEDENTS

2.1 Les biblioteques públiques a Espanya

2.1.1 Orígens de les biblioteques públiques a Espanya

L'aparició de la biblioteca pública a Espanya és un procés accidentat que té lloc al llarg del segle XIX i que no s'arriba a completar fins als anys de la segona república.¹⁹ En els seus inicis, la denominació de "pública" s'aplicarà, exclusivament, a aquelles biblioteques sostingudes per l'estat i que es volen obertes al públic; serà el cas de les biblioteques universitàries l'accés a les quals no serà només exclusiu als estudiants. Aquestes biblioteques públiques, en la segona meitat del segle XIX, quan les biblioteques públiques anglosaxones inicien el seu desenvolupament, tindran bàsicament una funció de conservació, a causa dels seus orígens com a dipòsits del patrimoni bibliogràfic. La denominació de "popular" s'usarà més endavant, ja entrats al segle XX, per a les biblioteques creades amb la voluntat de proporcionar lectura i formació a les classes treballadores.

La bibliografia espanyola acostuma a atribuir la primera intenció de crear biblioteques públiques a Bartolomé José Gallardo, bibliotecari de la biblioteca de les Corts de Cadis, per haver estat redactor del Reglamento de Creación de las Bibliotecas Públicas Provinciales y de la Planta Fundamental de la Biblioteca Nacional Española de Cortes, que s'aprovà en la sessió de les

---

¹⁹ Per a la història de les biblioteques públiques a Espanya remetem, entre d'altres, a: Luis García Ejarque, *Historia de la lectura pública en España* (Gijón: Trea, 2000) i a M. Teresa Fernández Bajón, *Políticas de información y documentación en la España del siglo XIX* (Gijón: Trea, 2001). Altres treballs proporcionen una visió sintètica molt útil: Pilar Faus, *La lectura pública en España y el plan de bibliotecas de María Moliner* (Madrid: ANABAD, 1990); Isabel Fonseca, "La lectura pública en España: pasado, presente y deseable futuro", *Boletín de la ANABAD*, 2 (abril-junio 1977), p. 3-27; José A. Gómez Hernández, "La preocupación por la lectura pública en España: las bibliotecas «populares», de las Cortes de Cádiz al plan de bibliotecas de María Moliner", *Revista general de información y documentación*, 2 (1993), p. 55-94. Per a un panorama més general: Hipólito Escolar, *Historia de las bibliotecas*, 3.ª ed. (Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1990).

Corts de 8 de novembre de 1813.²⁰ Aquest reglament que assignava competències de Biblioteca Nacional a la Biblioteca de las Cortes, disposava:

Art.1.º En cada capital de provincia de la Monarquía española se establecerá una biblioteca pública que tomará su denominación del nombre de la provincia.

[...]

Art.8.º Las Bibliotecas Provinciales estaran bajo la Dirección inmediata de sus respectivas Diputaciones de Provincia y baxjo la protección de las Cortes.

[...]

Art.14.º Para el régimen interior y gobierno económico de las Bibliotecas Provinciales formará la Diputación de cada provincia un reglamento que elevará a las Cortes.²¹

La col·lecció d'aquestes biblioteques es formava amb els exemplars editats a la província –un antecedent del dipòsit legal– i el préstec estava totalment prohibit. Queda ben palès que la finalitat d'aquesta biblioteca era protegir el patrimoni bibliogràfic i que la denominació de pública res tenia a veure amb el servei al públic.

Les Corts es dissolen el 1814 i, en el següent període absolutista de Ferran VII, s'aboleix tota la legislació promulgada anteriorment. Caldrà esperar fins a la seva mort el 1833, quan s'inicia un nou règim lliberal amb la regència de Maria Cristina i els períodes de govern d'alternança entre progressites i moderats, perquè sorgeixin noves propostes per a impulsar les biblioteques públiques.

Les mesures polítiques que més influeixen en el desenvolupament de les biblioteques són les anomenades lleis de desamortització dictades pel cap de govern, Juan Álvarez Mendizábal. El primer decret de desamortització, el R. D. d'11 de octubre de 1835, suprimia els Ordes religiosos i s'incautava dels

---

²⁰ En alguns casos, l'origen es fa remuntar al padre Martín Sarmiento de qui es conserven dues cartes, datades el 1743, dirigides al bibliotecari de la Librería Real, Juan de Iriarte, en què el primer exposava les seves idees sobre biblioteques.

²¹ Citat per: J.A. Gómez Hernández, "La preocupación por la lectura pública...", p. 60.

seus béns; posteriorment, el R. D. de 8 de marzo de 1836 determinava el trasllat de les seves biblioteques a les biblioteques provincials, museus, acadèmies i altres establiments d'instrucció pública com eren universitats i instituts de segon ensenyament o batxillerat.²² En els centres universitaris, els fons s'afegiren als de les seves biblioteques docents i les biblioteques prengueren la denominació de Biblioteques Universitàries i Provincials; a falta d'universitat, els fons es dipositaren als instituts de segon ensenyament i reberen el nom de Biblioteques Provincials dels Instituts. Les Biblioteques Provincials són els antecedents de les actuals Biblioteques Públiques de l'Estat i es troben situades, majoritàriament, en les capitals de província que eren seu de les universitats.

Amb les lleis desamortitzadores les biblioteques s'ompliren de llibres però no milloraren. Pocs anys després, Antonio Gil de Zárate, director general de Instrucción Pública, exposava en la R. O. del 24 de desembre de 1849:

Otro de los medios de instrucción indispensable, no solamente para los catedráticos y alumnos de las escuelas, sino para toda persona que siente en sí el estímulo y deseo de dedicarse al estudio, es el de las bibliotecas públicas. Por desgracia, aún las más ricas de entre ellas sólo contienen obras antiguas... y, salvo algunas raras excepciones, carecen casi completamente de obras modernas, principalmente, de las que tienen por objeto la filosofía, la historia, las matemáticas, las ciencias físicas y naturales...²³

Davant d'aquesta penosa situació, es diposava la compra en un o més anys de llibres per actualitzar i adequar els fons de les biblioteques. Com es desprèn del text, la idea que es tenia de la biblioteca pública era una idea molt restringida: l'accés havia de ser per a persones amb preparació, persones amb interessos culturals que desitgessin augmentar els seus coneixements. Estem encara lluny de la biblioteca pública per a tothom.

---

²² Aquest decret es ratifica el 29 de juliol de 1837 per la qual cosa en alguns estudis consten dates diferents.

²³ Citat per: Bernabé Bartolomé Martínez, "Las bibliotecas públicas y la lectura", dins *Leer y escribir en España: doscientos años de alfabetización*, ed. Agustín Escolano (Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1992), p. 309.

Els llibres, quan n'hi havia, malvivien en les centres a causa de la mala organització i la poca preparació del personal. Per solventar aquesta situació, es creà el 1856 la Escuela de Diplomática per a la formació d'arxiviers i bibliotecaris. L'any següent, la cèlebre Ley de Bases sobre Instrucción Pública, coneguda com la Ley Moyano, per ser obra de Claudio Moyano, ministre de Fomento, a més de proposar-se la millora de les biblioteques dotant-les d'obres "cuya lectura pueda ser más útil, atendidas las circunstancias especiales de la localidad y del establecimiento a que pertenezca",²⁴ preveia la creació d'un cos específic de funcionaris que seria regulat amb el R. D. de 17 de juliol de 1858. Aquest decret establia l'organització de les biblioteques i la creació del Cuerpo Facultativo de Archiveros y Bibliotecarios al qual s'afegirien deu anys després els arqueòlegs. Segons aquest decret eren considerades biblioteques públiques totes aquelles que havien de permetre l'accés al públic: la Nacional, les universitàries –obertes al públic per una circular de 8 de juliol de 1861–, les provincials i aquelles que per condicions de la seva fundació es considerés que s'havien de destinar al servei públic.²⁵ Si bé es considera que l'origen de les biblioteques públiques a Espanya es troba en els decrets de desamortització i en les lleis posteriors com les que acabem d'esmentar, no hem d'oblidar que aquestes actuacions polítiques es troben lluny de la voluntat de proporcionar lectura i instrucció a la població sinó que la finalitat d'aquestes mesures era la conservació i preservació.

Un enfocament diferent semblen tenir les disposicions que es publiquen l'any 1869, dins del període progressista que promou les reformes formulades per la revolució del 1868. Essent ministres de Fomento, Manuel Ruiz Zorrilla i

---

²⁴ Citat per: L. García Ejarque, *Història de la lectura...*, p. 84.

²⁵ Respecte a aquesta classificació les obres consultades no coincideixen en el text citat. H. Escolar, *Historia de las bibliotecas*, p. 399, escriu "destinarse a la enseñanza del público" mentre que Guillermo Márquez Cruz, "Sociología de la biblioteca pública en España en el proceso de modernización", *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, 12-13 (junio-diciembre 1988), p. 23-50, transcriu "destinarse al servicio público". Cap dels dos explica quines són "les condicions de la seva fundació" però podem suposar que es tracta de biblioteques eclesiàstiques o d'ordes religiosos.

José Echegaray, successivament, s'emprenen reformes, impulsades des del terreny educatiu, d'un abast social molt més ampli i que repercutirien en la implantació de biblioteques públiques amb una major projecció a totes les classes socials; aquestes biblioteques reberen la denominació de biblioteques populars.²⁶ La primera mesura, el R. D. de 18 de gener de 1869, que establia l'existència d'un local destinat a biblioteca a cada nova construcció d'escola, amb els fons cedits per l'estat i la col·laboració dels ajuntaments i diputacions, no modificà gaire la situació. Amb aquesta intenció es dictà una O. M. de 18 de setembre de 1869 que proposava la creació de vint biblioteques populars, dues a cada districte universitari, com un instrument per facilitar la formació un cop acabada l'escola, sobretot en les zones més apartades:

Las bibliotecas populares deben tener [...] un carácter especial, que se deduce facilmente de la clase de lectores que han de frecuentarlas y de la inmediata aplicación que han de tener los estudios que en ellas se hagan: deben abrazar principalmente los libros referentes a las materias que constituyen la primer enseñanza, y a los conocimientos más útiles, prácticos y elementales de ciencias, artes, agricultura e industria, que forman el complemento de la primera enseñanza.²⁷

El text recorda la influència que se suposa que han tingut les biblioteques públiques a França i a Bèlgica, no només en la instrucció pública sinó també en la millora dels costums familiars i de la moral. El model que es proposarà es troba lluny de les biblioteques anglosaxones contemporànies, tant en les col·leccions que es pensa posar a mans del públic com en el funcionament. Veiem les disposicions reglamentàries per a l'organització i servei de les noves biblioteques populars dictades deu dies després, en l'ordre del 28 de setembre de 1869.

D'acord amb aquestes disposicions, la creació de biblioteques es feia amb lots procedents de fons del Ministerio de Fomento que eren lliurats a les escoles i

²⁶ En opinió d'Alicia Girón, en aquesta ordre apareix per primera vegada el terme "popular" assimilat al concepte de biblioteca pública destinada al públic en general. Vegeu: Alicia Girón, *Las Bibliotecas Populares de Madrid: ensayo de planificación de la lectura pública en Madrid capital* (Madrid: Asociación Española de Archiveros, Bibliotecarios, Museólogos y Documentalistas, 1982), p. 12.

²⁷ Citat per: J.A. Gómez Hernández, "La preocupación por la lectura pública...", p. 68.

quedaven sota la tutela de l'alcaldia i del mestre que n'era l'encarregat; a més dels llibres, se'ls lliurava el catàleg, i els llibres nous els havia de catalogar el mestre. El tret més innovador era que els llibres, a més de ser consultats a l'escola, es podien emportar a casa, si s'era una persona solvent a parer del mestre o de l'alcalde, per un període de deu dies. El mestre s'ocupava d'atendre el públic, portar les estadístiques semestrals i presentar una memòria anual. Entre les seves ocupacions, se suggeria que ell mateix o alguna altra persona il·lustrada llegissin lectures triades i educatives en públic ("lecturas populares"), activitat de difusió cultural que serà molt habitual en biblioteques. La despesa d'aquestes biblioteques era a càrrec dels ajuntaments i diputacions; el govern només es reservava la inspecció i el lot inicial.²⁸ Tot i que es preveien vint biblioteques, el curs 1869-1870 se'n comptabilitzaven noranta-tres amb uns fons que oscil·laven entre cent-cinquanta i dos-cents títols, tots ells majoritàriament de caràcter instructiu.

Aquestes biblioteques, malgrat les bones intencions amb què es proposaren, no tingueren el resultat desitjat. Així ho posà de manifest, un informe elaborat a l'any següent per Felipe Picatoste, membre del Cuerpo de Archiveros y Bibliotecarios i responsable d'un negociat de la Dirección General de Instrucción Pública, en què exposava la necessitat de dotar de llibres atractius les biblioteques i que aquestes fossin un instrument d'educació social per al poble.²⁹ Més endavant, disposem d'un informe de Nicolás Díaz y Pérez, bibliotecari de la Sociedad Económica Matritense de Amigos del País, publicat l'any 1885 que en valora el desenvolupament.³⁰ Les Societats Econòmiques d'Amics del País, creades pels il·lustrats del segle XVIII, tenien per finalitat col·laborar en la prosperitat del país amb activitats de caràcter pràctic orientades a la millora de l'agricultura, la indústria i el comerç. En les seves

---

²⁸ El text complet de les disposicions es troba reproduït per: J.A. Gómez Hernández, "La preocupació por la lectura pública...", p. 68-70.

²⁹ El text de l'informe, amb data d'1 de gener de 1870, es troba a: M. Comas, *Lectura i biblioteques...*, p. 238-246.

³⁰ Citat per: P. Faus, *La lectura pública...*, p. 28-29.

seus, les societats disposaven de biblioteques formades fonamentalment amb obres modernes; a més d'aquestes biblioteques pròpies, també impulsaren la formació de biblioteques populars o, com aquest cas, en denunciaren l'estat. En l'informe de Díaz y Pérez, es posava de manifest el fracàs d'aquestes biblioteques degut als escassos i poc atractius fons, i a la irregular atenció per part dels mestres responsables. Sembla ser que un bon nombre d'aquestes biblioteques havien estat sol·licitades amb finalitats electorals per la qual cosa, un cop concedides, moltes no van arribar a obrir ni funcionar.

Tot i que podem considerar, d'acord amb Faus, que les mesures impulsades arran de la revolució de 1868 encaminades a la millora social i cultural de la població espanyola són l'inici del desenvolupament de les biblioteques veritablement públiques, la feina feta durant el període postrevolucionari no arrela i va desapareixent paulatinament perquè el moviment renovador era prematur. Caldrà esperar que la preocupació social i cultural s'estengui, i que la biblioteca comenci a valorar-se com un instrument bàsic d'emancipació social, per assistir a la implantació de biblioteques populars.

2.1.2 De les biblioteques públiques a les populars

El tombant de segle s'inicia amb el *Reglamento para el régimen y servicio de las bibliotecas públicas del Estado* del 18 d'octubre de 1901 que fixa el funcionament d'aquestes biblioteques i regula el servei de préstec, encara que de forma sumament restringida (només exemplars duplicats, sol·licitud amb quaranta-vuit hores d'antelació, dipòsit de garantia). Un any després, el 31 de juliol de 1902, es publiquen les *Instrucciones para la redacción de los catálogos de las bibliotecas públicas del estado*. La publicació d'aquests textos indica una preocupació pel funcionament de les biblioteques existents – les biblioteques provincials creades amb els fons desamortitzats– però el reglament de préstec demostra clarament que estan lluny del públic. En aquests moments, les idees progressistes que s'havien manifestat arran de la revolució del 1868 han quedat absolutament oblidades pel que fa a les iniciatives governamentals. En canvi, les biblioteques d'ateneus i associacions

gaudeixien d'una activitat considerable i són el paliatiu d'unes biblioteques públiques, pensades i concebudes per al poble, que trigaran anys a crear-se.

Les primeres biblioteques que podem considerar pròpiament populars s'atorguen a Madrid i Barcelona per R. D. de 10 de novembre 1911, essent Amalio Gimeno el ministre de Instrucción Pública. En aquesta ocasió, hi ha una consciència social per crear biblioteques destinades a les classes populars i a la vegada un desig d'emular les biblioteques anglosaxones, tal com es manifesta en el preàmbul:

El creciente anhelo de instrucción de las clases modestas de la sociedad exigía desde hacía tiempo la reforma de las bibliotecas existentes que ni por sus locales, horarios, servicio y fondos, se acomodaban a las exigencias que los nuevos establecimientos están llamados a satisfacer, y aún cuando muchos de ellos puedan, con las oportunas modificaciones, adaptarse al fin apetecido, es imprescindible la creación de otros centros, que organizados con un criterio expansivo y previsor, sirvan de modelo para que en lo sucesivo puedan crearse, y que en lo posible recuerden el funcionamiento y estructura del "Free Public Library".³¹

Aquestes biblioteques havien d'oferir al públic serveis i fons adequats:

Gran importancia para el éxito de las nacientes bibliotecas tendrán sin duda las facilidades del servicio que el lector ha de encontrar en ellas; las horas en que puedan ser utilizadas y sobre todo la oportuna elección de los catálogos y la renovación frecuente de los elementos de cultura cuya custodia se les encomienda. Los diccionarios filológicos, científicos y técnicos...; las enciclopedias españolas, inglesas y francesas; las últimas colecciones de obras de vulgarización científica relacionadas con la física, la agricultura, la química, la aviación, la fotografía, el automovilismo; los anuarios estadísticos, las balanzas de comercio, los informes comerciales, las guías de ferrocarriles, las historias generales, las geografías ampliadas, los mapas, los libros de viajes y descubrimientos, las revistas ilustradas y los periódicos extranjeros y nacionales, etc., son elementos imprescindibles que deben nutrir, oportunamente renovados, el depósito que la reforma actual intenta poner al alcance de las clases populares, en cuyo próximo beneficio se inspira esta reforma.³²

Com bé posa de manifest Girón, l'administració espanyola coneixia l'èxit de les experiències foranes i intentava aplicar en el funcionament d'aquestes biblioteques el model anglosaxó. El problema serà, en general i com de

---

³¹ Citat per: A. Girón, *Las Bibliotecas Populares de Madrid*, p. 13.

³² *Ibidem*, p. 13.

costum, el finançament per dur a terme el projecte.

Donades les dificultats econòmiques, en el R. D. de 22 de noviembre de 1912 es proposa la solució de crear “seccions populars” en les Biblioteques Universitàries i Provincials que estan a càrrec del Cuerpo de Archiveros y Bibliotecarios. D’acord amb aquest decret, aquestes seccions populars haviem de tenir un horari ampli i atendre tant al públic infantil com a l’adult:

Estas secciones y bibliotecas populares estarán abiertas des de las 9 de la mañana hasta las 12 de la noche. Tendrán fondos apropiados a su misión, una sección circulante y siempre que el local lo permita una sala de niños en la cual actuará un maestro designado por el Director General de Primera Enseñanza, sin perjuicio de las facultades atribuidas al personal bibliotecario facultativo.³³

No deixa de sorprendre que amb la precarietat econòmica regnant, que els havia impedit en molts casos d’instal·lar biblioteques en locals propis, formulessin aquestes disposicions reparadores tan ambiciosos. Tres anys després, amb la R. O. de 23 d’octubre de 1915 es disposa que aquestes biblioteques, que es regien pel *Reglamento* de 1901, tinguin una nova reglamentació, més d’acord amb la finalitat amb què han estat creades.

Aquestes disposicions, que presenten en alguns aspectes similituds amb el Projecte de Biblioteques Populares de la Mancomunitat del 26 de maig del mateix any, pretenen facilitar l’ús de les biblioteques i posar-les més a l’abast dels treballadors. Per començar s’estableix un horari –menys ambiciós que l’anterior i més raonable– d’obertura de sis hores diàries, de 4 a 10 de la nit a l’hivern i de 5 a 11 quan ve el bon temps; a més, estaran obertes els diumenges i festius per la tarda. L’entrada a la biblioteca serà lliure però l’accés als llibres serà sota petició, encara que es procurarà que sigui molt senzill i que se’n pugui prescindir si el bibliotecari no hi veu inconvenient; això ens fa suposar que la majoria dels fons es trobaven en dipòsit. En canvi, els diccionaris, llibres auxiliars i de més fàcil consulta estan a disposició del

---

³³ *Ibíd.*, p. 14.

públic, com també els diaris i revistes que es troben dipositats en un departament propi, és a dir, una sala. A diferència del Projecte de la Mancomunitat que proposarà l'adquisició centralitzada, aquest reglament proposa que les adquisicions de fons les faci cada biblioteca, per respondre millor als interessos dels seus lectors i per atendre les seves desiderates. En cap cas, com en el Projecte català, s'acceptaran donatius de llibres, tot i que no en dóna les raons. El cap de la biblioteca haurà de ser, segons el text, un guia dels lectors: ha de procurar atraure'ls a la biblioteca i a la lectura, i assessorar-los en allò que necessitin informació. Cada any, s'imprimirà el catàleg i la memòria anual sobre el funcionament de la biblioteca; a més, s'hi faran constar possibles canvis i millores. Pel que fa al personal, el cap de la biblioteca és un funcionari del Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos i té a les seves ordres dues persones: un vigilant i un auxiliar dels quals s'especifiquen detalladament les tasques. La seva feina, en tots dos casos, és de vigilar: en el primer cas, vigilar els fons, l'ordre de les revistes i diaris, i ordre del local; en el segon, a la feina d'obrir el local i vigilar l'entrada, s'hi afegeix la neteja del local. El text no indica quantes places té la biblioteca, però no és difícil suposar que disposa de més personal que el necessari, tenint en compte que la feina és similar. No consta que hi hagi cap espai destinat al públic infantil ni tampoc les condicions del préstec, que hem de suposar que existia.

Seguint Giron, sabem que a partir de 1915 es van creant biblioteques populars a Madrid, una per districte, de manera independent i aleatòria fins a sumar-ne set l'any 1937. Ara bé, aquesta intenció no s'estén més enllà i no existeix a Espanya cap iniciativa a nivell de tot l'estat per establir un sistema de biblioteques públiques.³⁴

---

³⁴ El primer document de creació d'un sistema bibliotecari a Espanya titulat "Plan para una organización general de las bibliotecas públicas españolas" es redactarà el 1937, en plena Guerra Civil. Aquest projecte fou redactat per un equip en el qual participaren María Moliner i Juan Vicéns, bibliotecaris responsables de la Secció de biblioteques del Consejo Central de Archivos, Bibliotecas y Tesoro Artístico creat el febrer de 1937. Se'n pot trobar abundant documentació a: P. Faus, *La lectura pública...*

En aquest panorama –a més de les biblioteques de la Mancomunitat considerades per Faus “una organización bibliotecaria sólidamente construida y única en el territorio español”–³⁵ només es pot esmentar la iniciativa de les Bibliotecas Populares Circulantes de Castropol (Astúries).³⁶

Aquestes biblioteques van ser impulsades per Vicente Lorient, un indiano que havia retornat a Espanya a començaments de 1921 i ja el 20 d'octubre d'aquell any firmava un manifest que plantejava la iniciativa de crear una Biblioteca Popular Circulante “con el fin de fomentar la propagación de la cultura”. Abans d'acabar-se l'any es redactaren uns estatuts que contemplaven un patronat i l'establiment de subscripcions per al manteniment de les biblioteques. Els llibres de les biblioteques havien de procurar satisfer les diverses tendències del públic, i en cap cas, havien de ser un perill per a la moral i els costums. Les biblioteques durien a terme tasques d'extensió cultural –lectures populars, conferències...– i, a ser possible, classes gratuïtes. El reglament apuntava també la possibilitat de crear sucursals de la primera biblioteca mare, la de Castropol. El Reglament, publicat el 1922, exposa que la finalitat d'aquestes biblioteques ha de ser complir amb una tasca pedagògica i social “llevando a los espíritus que no podrían instruirse por el esfuerzo propio, los medios adecuados a su ilustración: el libro, la revista y el periódico”.

La primera Biblioteca Circulante de Castropol s'inaugurà al març de 1922 amb un fons de 158 volums i funcionà amb aportacions privades i subvencions fins al 1936, en què disposava aproximadament de 5.000 llibres. Dugué a terme una àmplia labor d'extensió a través de publicacions i activitats; segurament,

---

³⁵ P. Faus, *La lectura pública...*, p. 48.

³⁶ L'estudi més complet sobre aquestes biblioteques correspon a Àngel Mato Díaz, *La lectura popular en Asturias (1869-1936)* (Oviedo: Pentalfa Ediciones, 1992). Es pot trobar un bon resum divulgatiu a càrrec de Xavier F. Coronado, "Biblioteca Popular Circulante de Castropol (1922-1936)", *Educación y biblioteca*, 133 (enero-febrero 2003), p. 65-92. També hi fa àmplia referència a Luis García Ejarque, *Historia de la lectura...*, p. 174-179.

la labor més meritòria fou la creació de sucursals, també a partir de subscripcions de particulars: des de 1926 que es creà la primera fins al 1936, la biblioteca de Castropol arribà a tenir catorze sucursals en localitats allunyades i d'escassa població, amb un fons d'una cinquantena de volums instal·lats en els locals de l'escola o de l'ajuntament.³⁷ El mèrit està en què totes elles, malgrat funcionar de manera voluntària –existien agents representants a les poblacions que feien d'enllaç entre la biblioteca i els lectors miners i camperols– treballaven de manera coordinada i es reunien periòdicament.

Les biblioteques asturianes d'aquest període són tingudes per modèliques per part de professionals com García Ejarque que considera que “el movimiento asturiano fue mas amplio que el catalán”, però la comparació no és fàcil.³⁸ Es cert que el model asturià fou més espontani i més nombrós, i a diferència del català, com molt bé apunta Ángel Mato, comissari de l'exposició commemorativa del centenari de la Biblioteca Circulante del Ateneo Obrero de Gijón, parteix d'iniciatives col·lectives i de particulars que sufragaren les biblioteques i s'estengueren a tots els àmbits, sobretot el rural i l'obrer.³⁹ El cas català, en canvi, partia d'una iniciativa del govern, les biblioteques eren sostingudes amb diners públics, s'instal·laren en edificis propis i zones urbanes i, sobretot, es plantejaren com un sistema, amb uns mètodes normalitzats de funcionament i amb personal específicament format. La dimensió qualitativa del projecte el dotà de prou solidesa perquè es mantingues després de la Guerra Civil, mentre que la fragilitat de l'experiència asturiana va facilitar que fos desmantellat.

En definitiva, el panorama de les biblioteques públiques a Espanya durant el segle XIX i XX, fins als anys de la República, és pobre i erràtic. Malgrat que

---

³⁷ Aquestes biblioteques circulants serviran de base per a les activitats d'extensió cultural que durà a terme el Patronato de Misiones Pedagógicas a partir de 1931.

³⁸ L. García Ejarque, *Historia de la lectura...*, p. 149.

³⁹ *Las bibliotecas populares en Asturias: a la cultura por la lectura: 1869-1936* (Gijón: Principado de Asturias. Consejería de Cultura, 2004), p. 17.

els polítics semblen conèixer les experiències estrangeres, el model de biblioteca que preval és la biblioteca de conservació originada per les lleis de desamortització. Aquesta biblioteca s'anomena pública però es troba lluny de ser "popular" i estar a disposició del poble oferint fons atractius, horaris amplis, facilitats per al préstec... A pesar d'algunes iniciatives governamentals, mai no arriben a donar-se les condicions apropiades perquè les biblioteques populars puguin desenvolupar-se.

A Catalunya, on la situació durant el segle XIX és comparable a la resta d'Espanya, s'aconseguirà el primer terç del segle XX crear i desenvolupar un sistema de biblioteques populars a la manera de les anglosaxones. Tenint en compte que les condicions pressupostàries no són millors podem destacar altres factors que ajuden a l'èxit de la implantació. Faus apunta la qualitat del moviment social obrer nascut del proletariat tèxtil amb un nivell de formació i exigència més alt que el camperol rural; la força del moviment nacionalista que la Mancomunitat sap capitalitzar en pro dels seus interessos; i les personalitats de Prat de la Riba, Ors i Rubió.⁴⁰ A aquestes raons, afegim que l'actuació es donava en un territori més petit, per la qual cosa podia ser més eficaç, i sobretot més cohesionat per les aspiracions nacionalistes: cada biblioteca que fa la Mancomunitat és un acte polític d'afirmació nacional en defensa dels valors catalanistes.

2.2 Els models estrangers

Les biblioteques públiques que implantarà la Mancomunitat prendran com a model les biblioteques públiques angleses i nord-americanes que, des de la seva creació a meitat del segle XIX, s'havien desenvolupat i estès àmpliament fins a començaments del segle XX.⁴¹

---

⁴⁰ P. Faus, *La lectura pública...*, p. 47.

⁴¹ La història i desenvolupament de les biblioteques públiques angleses i nord-americanes compta amb una àmplia i sòlida bibliografia. L'obra bàsica de referència ha estat Thomas Kelly, *A history of public libraries in Great Britain: 1845-1975*, 2nd ed. (London: The Library Association, 1977). Entre d'altres estudis posteriors que amplien els períodes o l'abast citem: Alistair Black, *The public library in Britain 1914-2000* (London: The British Library,

Els seus precedents es troben en les biblioteques d'associacions, biblioteques sostingudes per subscripció dels seus membres, els quals feien una aportació inicial i pagaven anualment una quota: això els donava dret a consultar i usar en préstec els llibres de la societat. Tant a Gran Bretanya com a Estats Units trobem exemples notables d'aquests tipus de biblioteques al llarg del segle XVIII; moltes tingueren una vida efímera però d'altres han sobreviscut fins a l'actualitat com The Library Company de Filadelfia, creada el 1731 pel filòsof Benjamin Franklin. Amb aquest sistema similar es crearen a Gran Bretanya biblioteques més especialitzades com les dels Instituts mecànics amb un fons majoritàriament tècnic però amb les mateixes prestacions per al seu públic: sala de premsa i préstec.⁴² Aquest tipus de biblioteca per subscripció, però, no garantia una continuïtat ni un funcionament estable, a més d'altres problemes derivats del sistema de funcionament irregular com la limitació dels fons o la manca d'organització. Aquestes biblioteques iniciaran una certa davallada amb la creació de les biblioteques municipals que tindran garantit un finançament regular i un personal fix. Ara bé, aquestes primeres biblioteques havien introduït dos elements que caracteritzaran la biblioteca pública i en seran indissociables: la sala de lectura on llegir premsa amb un horari ampli i el préstec a domicili.

Diversos factors concorren en l'aparició i implantació de biblioteques gratuïtes i obertes a tothom. En primer lloc, l'extensió de la instrucció primària, és a dir, l'augment de persones capaces de llegir malgrat les altes taxes d'analfabetisme existent, i l'interès perquè continuïn llegint i formant-se.⁴³ La

---

2000); W.R. Aitken, *A history of de public library movement in Scotland to 1955* (Glasgow: Scottish Library Association, 1971). Per a les biblioteques nord-americanes remetem a Dee Garrison, *Apostles of culture: the public librarian and American society, 1876-1920* (Wisconsin: University of Wisconsin, 2003); i, sobre les biblioteques públiques finançades per Andrew Carnegie: Theodore W. Koch, *A book of Carnegie libraries* (New York: The H.W. Wilson Company, 1917) i, especialment, Abigail A. Van Slyck, *Free to all: Carnegie libraries & American culture: 1890-1920* (Chicago: University of Chicago, 1998).

⁴² Sobre les relacions entre aquests Instituts i les primeres biblioteques municipals vegeu: J.W. Murison, *The public library: its origins, purpose and significance*, 2nd ed. (London: George G. Harrap, 1971).

⁴³ Les relacions entre educació i biblioteques als països anglosaxons i a França es troben estudiades de manera comparativa a: Jean Hassenforder, *Développement comparé des*

biblioteca popular és reivindicada com un complement indispensable per a la formació de l'individu, relació que el pedagog republicà Jean Macé, exposava amb una comparació molt entenedora: si l'escola és la clau per entrar a la lectura, la biblioteca n'és la casa i de res li servirà al poble saber llegir si no té res per llegir.⁴⁴ A la vegada, però, aquesta instrucció primària que dota els individus de les habilitats de la lectura resulta insuficient per als escolars. En aquest sentit, les biblioteques públiques prendran cap cop més importància com a centres de formació i educació que poden suplir les deficiències del sistema educatiu, sobretot pel que fa a les biblioteques escolars, mancades de fons i d'organització. Les biblioteques s'adreçaran a les escoles, proporcionaran lots en préstec i organitzaran visites dels alumnes per completar la formació dels joves que els arriben a la biblioteca amb greus llacunes.

En segon lloc, les biblioteques públiques reben l'impuls de tots aquells polítics i intel·lectuals d'esperit reformista i lliberal que desitgen que les classes treballadores, aquelles que ja han après a llegir, puguin accedir a nous coneixements i puguin "autoformar-se". La importància de la lectura com a via d'accés a la cultura i a la formació és en la base del *self made man* de la societat americana i de retruc en l'acceptació i creixement de les seves biblioteques públiques: és un exemple dels seus beneficis l'obra de mecenatge de l'empresari Andrew Carnegie per a la construcció d'edificis de biblioteques, de qui parlarem més endavant. A més, aquest paper formatiu es veu reforçat per la difusió de l'ensenyament d'adults que comportarà per a les biblioteques l'extensió dels seus serveis culturals: conferències, tallers, cursets, grups de discussió... En paraules de Melvin Dewey, bibliotecari nord-americà pioner de la professió, la biblioteca pública mereix el nom d'universitat del poble perquè representa una institució on tothom pot instruir-se en

---

bibliothèques publiques en France, en Grande-Bretagne et aux États-Unis dans la seconde moitié du XIXe siècle (1850-1914) (Paris: Cercle de la Librairie, 1967).

⁴⁴ Jean Macé (1815-1894). Ensenyant i polític defensor de l'escola pública, laica i gratuïta. Creà nombroses biblioteques en centres d'ensenyament.

qualsevol tema.

Per altra banda, a meitats del segle XIX, gràcies a les noves tècniques d'impressió, la gamma de publicacions periòdiques i de llibres augmentà considerablement i abaratí els costos. Encara que majoritàriament es tractava de literatura popular i fulletons, bescantats des de les instàncies més cultivades, la premsa, abundant i variada, ofería un material de lectura atractiu i econòmic per al públic d'una biblioteca popular que incloïa no només els homes treballadors, sinó també les dones i els nens.

Amb tot això, no hem d'oblidar com a factor primordial i indispensable el desenvolupament econòmic en aquests països, element cabdal per a la implantació de serveis públics i gratuïts. La creació i manteniment de les biblioteques a càrrec dels municipis a través dels impostos dels ciutadans serà l'element diferenciador amb els sistemes d'accés a la lectura que existien, tots ells sustentats pel pagament de quotes i restringits en la majoria de casos al gènere masculí.

Tots aquests factors, a més, van acompanyats de noves idees democràtiques, i fins i tot per a alguns radicals, que defensen el dret a l'educació i la cultura de les classes treballadores. Als obrers cal educar-los, formar-los, fer-los cultes i allunyar-los de la "mala vida": la biblioteca pública es veu com una solució a les temptacions de vici que els assetgen. Els defensors de la biblioteca pública hi veuen un remei contra l'alcoholisme, contra el desordre dels carrers i manifesten que una bona biblioteca pot ser més beneficiosa que un cos de policia nombrós.⁴⁵ Com veurem aquesta idea planarà també en la base del projecte de la Mancomunitat i, concretament, Ors, el seu autor, esmentarà l'obra benefactora que pot resultar-ne de cara als qui omplen els casinos. A la vegada, aquest afany reformista comportarà discussions *in extenso* no només en aquests països citats, sinó també a Espanya i Catalunya, sobre les lectures

---

⁴⁵ Aquesta discussió sobre la implantació de les biblioteques públiques es troba recollida a: Thomas Kelly, *A history of public libraries ...*, p. 25-32.

que cal posar en mans del públic.

Els orígens de la biblioteca pública moderna, és a dir, oberta a tota mena de públic amb serveis gratuïts per fomentar la lectura i la cultura se situa legislativament a Anglaterra amb la promulgació de la *Public Library Act* l'any 1850: aquesta llei establia la possibilitat de cobrar e invertir impostos municipals per a la creació i sosteniment de les biblioteques en les ciutats de més de 10.000 habitants. La demanda havia estat encapçalada per Edward Edwards, bibliotecari del British Museum, preocupat per l'accés del públic general a les biblioteques i l'acceptació no va estar exclosa de polèmica.⁴⁶ El dret a la lectura pública era defensat pels parlamentaris reformistes con una més de les millores en el terreny social i cultural, mentre que pels detractors les biblioteques públiques no serien més que sales on les masses incultes anirien a escalfar-se i a buscar novel·les vulgars en edicions barates. La proposta de llei, presentada pel parlamentari William Ewart, anà precedida de la creació d'una comissió encarregada d'estudiar la situació de les biblioteques de Gran Bretanya i de comparar-la amb la d'altres països estrangers, concretament Estats Units i França. L'aplicació de la llei, un cop aprovada, estava restringida a Anglaterra però tres anys més tard s'amplià a Escòcia i Irlanda. Poc després, l'any 1852, s'obria la primera biblioteca municipal a Manchester. A partir d'aquesta data s'iniciava una progressió lenta, degut a l'escassa quantia de l'impost que no permetia als ajuntaments ser gaire ambiciosos amb les seves propostes: de 1850 a 1868 es crearen vint-i-set biblioteques; entre 1868 i 1900, de setze a disset noves biblioteques per any. Tot i les limitacions, l'oferta de llibres era abundant: de les cent vint-i-cinc biblioteques municipals existents al 1886, quatre disposaven de més de 100.000 volums i la resta menys de 20.000.⁴⁷ Gràcies a la contribució de

---

⁴⁶ Edward Edwards (1812–1886). Bibliotecari anglès. Treballà a la biblioteca del British Museum i col·laborà en l'elaboració d'informes de les comissions per a l'aprovació de la legislació sobre biblioteques públiques. Va ser el primer bibliotecari de la biblioteca pública de Manchester de 1852 a 1858.

⁴⁷ Les dades provenen de: Martine Poulain (dir.) *Les bibliothèques publiques en Europe* (Paris: Editions du Cercle de la Librairie, 1992), p. 331-335.

filantrops i benefactors, a l'any 1908 Gran Bretanya comptava ja amb cinc-centes cinquanta-tres biblioteques municipals. El model s'implantà sòlidament: les biblioteques grans feien de nòduls de la ciutat i disposaven de sucursals de préstec, prestaven llibres a invidents, oferien conferències i activitats culturals, a més d'oferir el préstec a domicili i disposar de diferents seccions – infantil, lectura i referència.⁴⁸

Als Estats Units la implantació d'un impost per a la creació de les biblioteques públiques es duu a terme els mateixos anys per decisió independent dels diferents estats: es tenen notícies de diferents iniciatives, però qui marcarà el punt de no-retorn serà la ciutat de Boston, a la qual l'any 1848 l'estat de Massachusetts autoritza a recaptar l'impost per a la creació de la biblioteca que s'obriria el 1854. L'exemple d'aquesta ciutat de gran reputació s'estengué a altres estats que crearen biblioteques públiques seguint el mateix model de funcionament amb diners públics i serveis, dels quals el préstec a domicili era el principal amb diverses modalitats: sucursals de préstec, préstec interbibliotecari des de la central a les sucursals, lots en dipòsit a diferents organismes, biblioteques circulants o lots circulants per a localitats que no podien disposar d'una biblioteca. Així mateix, per evitar el perill d'excessiu personalisme, es crearen patronats locals compostos per persones reconegudes i externes que tenien per funció impulsar el desenvolupament de la biblioteca. Els serveis es van ampliant i diversificant: a partir de 1885 s'implanten els serveis per als infants amb seccions i activitats pròpies, entre les quals la tradicional "hora del conte", i s'organitzen serveis de col·laboració amb les escoles com préstec de lots de llibres i les visites guiades. Durant els anys següents les biblioteques municipals s'estenen i, en casos com el de Boston, amb uns resultats excel·lents.⁴⁹

---

⁴⁸ La biblioteca de Manchester obre el 1857 dues sucursals i el 1875 disposa de sis biblioteques de préstec, el 1876 obre la sala infantil i el 1885 té un total de 701.000 préstecs a domicili per una població d'aproximadament 350.000 habitants. Les dades provenen de: Jean Hassenforder, *Développement comparé des bibliothèques ...*, p. 50.

⁴⁹ El 1875 Boston disposa d'una biblioteca central i sis sucursals amb una ratio de préstec de dos volums per habitant i any. Jean Hassenforder, *op. cit.*, p. 46.

La implantació de biblioteques públiques prendrà embranzida i s'estendrà de manera generalitzada, primer als Estats Units i després a Gran Bretanya, amb el patrocini de l'empresari i filantrop Andrew Carnegie.⁵⁰ Convençut de la importància de la biblioteca pública per a l'autoformació i accés a la cultura, impulsarà a partir de 1890 la creació de biblioteques públiques amb una fórmula de cooperació: finançarà la construcció de l'edifici si el municipi ofereix un solar i es fa càrrec d'assegurar-ne el funcionament posterior amb una aportació mínima del 10% de la donació inicial. Els edificis promoguts per Carnegie inclouen, a més de la sala de lectura, sales de conferències o altres espais per a exposicions o altres actes culturals. La primera biblioteca pública finançada per Carnegie amb aquestes condicions fou inaugurada a Pittsburgh el 1893. El 1904 existien als Estats Units més de tres-centes biblioteques construïdes amb aquests acords de col·laboració. A Anglaterra, Carnegie col·laborà en la creació de dues-centes tretze biblioteques i a Escòcia en finançà cinquanta.

Volem fer notar algunes coincidències entre les propostes de Carnegie i les biblioteques catalanes, sobretot en el sistema de finançament i la construcció dels edificis. Per una banda, el model de despeses compartides proposat per Carnegie també és present en el Projecte de biblioteques de la Mancomunitat amb una modificació fonamental a conseqüència de l'origen polític i administratiu de la proposta: el paper de mecenas que feia Carnegie el farà la Mancomunitat: aquesta construirà l'edifici i el municipi correspondrà amb una aportació per al seu funcionament. Per altra banda, la importància que Carnegie donava a l'edifici amb el propòsit d'instal·lar la biblioteca en un edifici propi, amb diferents sales per lectura per a adults i nens, i una sala per conferències, es retroba també en el Projecte de la Mancomunitat. En els edificis de les biblioteques catalanes s'hi preveia la instal·lació d'aquestes dues sales, més la sala infantil, que per problemes de costos i d'espais van

---

⁵⁰ Andrew Carnegie (1835-1919). Nascut a Escòcia, havia emigrat als Estats Units el 1848. D'origen humil i de formació autodidacta, creà una gran imperi de l'acer que li permeté dedicar-se a activitats filantròpiques culturals i socials.

ser reduïdes a una en la majoria dels casos.

L'aportació de l'obra de Carnegie no es limita a la quantitat de biblioteques que gràcies al seu ajut van construir-se, sinó que va més enllà: els seus edificis responen a un nou concepte de biblioteques: una biblioteques per ser usada i per a tots els públics. Anteriorment, en la majoria de casos es tractava de biblioteques petites, els locals de les quals no estaven pensats per a aquest ús, quan no eren espais mal adaptats, vetustos, mal il·luminats, amb poc lloc: la biblioteca era un espai on protegir els tresors bibliogràfics i on les persones hi tenien poc a fer. Les noves biblioteques posen els llibres a l'abast i disposen espais per a tots els públics, per al préstec i la consulta, com es pot veure a continuació:

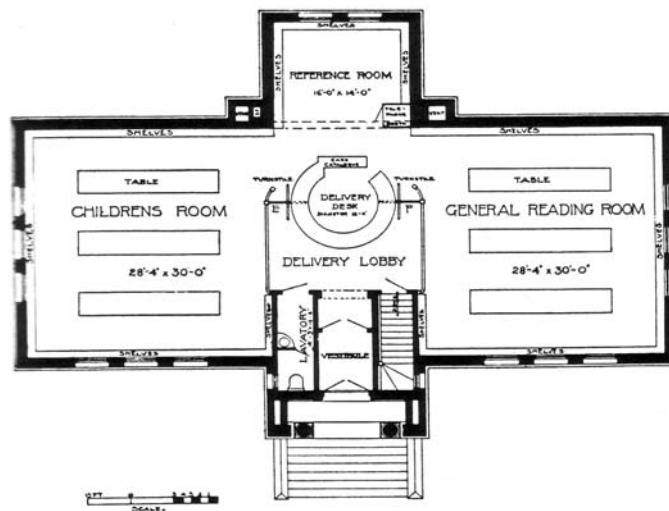

Figure 3.39 Carnegie Library of Pittsburgh, West End Branch, first-floor plan. Koch, *Book of Carnegie Libraries* (1917).

Fig. 1. Planta de la biblioteca Carnegie de Pittsburg. Font: Van Slyck, *Free to all...*, p. 109.

A més d'aquesta distribució específica interior, els edificis es caracteritzen també exteriorment per una imatge clàssica donada per l'emmarcament de l'entrada principal suportada per columnes i acabada amb un frontispici:

Figure 6.1 Carnegie Library, Xenia, Ohio, 1907. Courtesy of Greene County Room, Greene County Public Library, Xenia, Ohio

Fig. 2. Façana de la biblioteca Carnegie de Xenia (Ohio). Font: Van Slyck, *Free to all...*, p. 204.

Tant a les revistes nord-americanes de biblioteques –*Library journal*– com a les d'arquitectura –*Architectural review*– dels primers nou-cents, s'hi publica abundant documentació d'aquestes construccions i se segueix amb interès la novetat que suposen els edificis Carnegie.⁵¹

En tots dos països, Estats Units i Gran Bretanya, les biblioteques públiques municipals s'afirmaran i experimentaran un fort creixement, més ràpid al primer que al segon. A partir de 1875, les biblioteques públiques s'imposen en aquests països com organismes dinàmics i eficaços que aniran en expansió qualitativa i quantitativa: diversificació i millora dels serveis i extensió de les instal·lacions en nombre i volum d'activitat. Paral·lelament, la professió bibliotecària es veu estimulada pels reptes que li planteja la biblioteca pública; aquest interès professional desembocarà en la creació de les primeres associacions: l'any 1876 es crea la American Library Association als Estats Units i l'any 1877 la seva homòloga anglesa, la Library Association.

⁵¹ La importància d'aquest canvi es pot consultar amb detall a l'obra d'A.A. Van Slyck, *Free to all...*, p. 27-40, en la qual es fa un seguiment de les opinions publicades a les revistes especialitzades d'arquitectura de tombant de segle.

En el procés de canvi i expansió de la biblioteca pública tingué gran importància Melvin Dewey, bibliotecari de reconegut prestigi professional que, entre d'altres aportacions a la biblioteconomia, creà l'any 1876 la Classificació Decimal que porta el seu nom.⁵² Aquesta classificació, en dividir el conjunt dels coneixements humans en deu classes en funció de la matèria que tracten, permeté una ordenació temàtica dels fons bibliogràfics facilitant-ne l'accés. La utilització i propagació d'aquesta classificació no es pot deslligar de la necessitat de l'accés lliure als fons per part del públic; un públic, d'altra banda, d'extracció humil i amb poca formació que requeria que la biblioteca fos fàcil d'utilitzar. La classificació no és més que la conseqüència lògica d'aquest fet: si el públic ha d'accedir lliurement als prestatges necessita d'una classificació lògica i entenedora, relacionada amb les matèries. Aquesta pràctica el 1890 es duia a terme a la majoria de les biblioteques públiques nord-americanes i el 1893 fou introduïda a les biblioteques de Gran Bretanya. A començaments de segle aquest sistema era conegut i difós a Espanya, i pel que fa a Catalunya fou el sistema aplicat a les BP creades per la Mancomunitat.

Així mateix, en aquest procés de fer accessible la biblioteca a tota mena de públics, hem de citar Charles A. Cutter, bibliotecari nord-americà, contemporani de Dewey, que redactà unes regles de catalogació per tal de facilitar la consulta dels catàlegs proposant, entre altres canvis, la catalogació per matèries.⁵³ La proliferació de biblioteques públiques, l'augment i l'interès

---

⁵² Melvin Dewey (1851-1931). Treballà de bibliotecari en diferents institucions de renom com el Columbia College (1883-1889) i la Biblioteca de l'Estat de Nova York (1888-1906). Tingué un paper molt actiu en diverses iniciatives professionals: creació de l'American Library Association, publicació de la revista *Library journal* i creació dels estudis professionals. La Classificació Dewey fou adoptada i ampliada el 1905 per l'Institut Internacional de Bibliographie de Brussel·les que l'anomenà Classificació Decimal Universal. Aquesta segona fou adaptada per Jordi R ubió i publicada el 1920 per a les biblioteques de la Mancomunitat.

⁵³ Charles A. Cutter (1837-1903). Treballà a la biblioteca de l'Ateneu de Boston en la qual desenvolupà les regles de catalogació. Professional reconegut, fou un dels creadors de l'American Library Association. Creà un sistema de classificació expansiva, basat en un creixement progressiu de les classes bàsiques segons el desenvolupament de la biblioteca, que porta el seu nom.

per la lectura, l'increment d'estudiants universitaris, i l'accés de tota aquesta població a la biblioteca requeria una catalogació dels llibres que permetés a l'usuari no erudit l'accés al llibre en funció del seu contingut, per la seva matèria, no només per autor o títol com era habitual. Tot i així, a diferència de la Classificació Decimal que s'adoptà en les BP immediatament, la creació d'un catàleg dels llibres per matèries no es plantejà fins al cap d'uns anys de funcionament. Les aportacions de Dewey i Cutter demostren fins a quin punt l'expansió de la biblioteca pública actua de revulsiu de la biblioteconomia i obliga els professionals a repensar els sistemes i trobar noves maneres d'organitzar les biblioteques per fer-les accessibles a tothom.

A diferència dels països anglosaxons, França no es presenta com un model a seguir: les seves biblioteques municipals responen a un patró més tradicional lligat a la conservació del patrimoni; sense fons moderns, sense préstec, i amb horaris restringits, aquestes biblioteques no s'adapten a les necessitats socials. Malgrat comptar amb un nombre considerable d'establiments (tres-cents quaranta-un a l'any 1870) França queda enrere en el desenvolupament de biblioteques públiques.⁵⁴ Tampoc Alemanya, amb les seves *Volksbibliotheken*, biblioteques per al poble, servirà com a referència.⁵⁵ Tant França com Alemanya tenen a la segona meitat del segle XVIII nombrosos cercles lectors i societats lectores que, com hem vist, són predecessores d'un sistema de biblioteques públiques; en aquests casos, però, aquestes societats estan més dirigides a la burgesia, interessada en la literatura culta, especialitzada o d'entreteniment. A França, en comparació als països anglosaxons, les biblioteques públiques es desenvoluparan de diferent manera a causa de diferències econòmiques –menys puixança–, diferències

---

⁵⁴ Per a l'evolució de les biblioteques públiques franceses en aquests anys remetem a: Graham Keith Barnett, *Histoire des bibliothèques publiques en France, de la Révolution à 1939* (Paris: Promodis: Éditions du Cercle de la Librairie, 1987) i Dominique Varry (dir.) *Les bibliothèques de la Révolution et du XIXe siècle, 1789-1914* dins *Histoire des bibliothèques françaises* (Paris: Promodis: Éditions du Cercle de la Librairie, 1991), vol. 3.

⁵⁵ Els estudis sobre la història de les biblioteques públiques a Alemanya han estat poc difosos en altres llengües per la qual cosa les nostres informacions provenen de fonts de referència general.

polítiques –més centralisme que impedeix l'acció municipal– i diferències socials –menys moviments reivindicatius.⁵⁶ Les biblioteques públiques de França i també d'Espanya, com hem vist, responen a un patró tradicional basat en la conservació del patrimoni i es troben lluny del model anglès i nord-americà que procura que la biblioteca sigui un organisme dinàmic al servei del poble.

A Catalunya, el model de biblioteca pública que s'implantarà seguirà els plantejaments de les biblioteques anglosaxones que responien, a més, a les idees regeneracionistes del moment. Els seus resposables, Eugeni d'Ors i Jordi Rubió, coneixien bé les realitzacions estrangeres per les seves estades a França i Alemanya. Ambdós, Ors amb l'empenta inicial i Rubió amb l'aplicació d'instruments, seran els artífexs del primer sistema de biblioteques públiques catalanes a imatge i semblança de les biblioteques d'Anglaterra i Estats Units.

2.3 Les biblioteques públiques a Catalunya⁵⁷

2.3.1 Els primers intents

La situació a Catalunya, durant el segle XIX i fins a principis del segle XX, és assimilable a la descrita per a les biblioteques espanyoles: coexistència de biblioteques públiques provincials creades amb els fons desamortitzats amb altres biblioteques de pagament que pertanyien a ateneus i altres associacions i, paral·lelament, intents de crear biblioteques a l'abast de tothom. Poc temps després de dictades les lleis de Mendizábal, les quatre capitals de província de Catalunya disposaren d'una biblioteca provincial incorporada a la Universitat o als Instituts, com mostren les dates de creació: Lleida, 1842; Tarragona, 1846; Barcelona, 1847 i Girona, 1848.

---

⁵⁶ Vegeu: Jean Hassenforder, *Développement comparé des bibliothèques...*

⁵⁷ Parts d'aquest capítol han estat publicats en una primera versió a: Mònica Baró, Teresa Mañà, "Eugeni d'Ors i les biblioteques [en línia]: una aproximació a partir del Glosari", *BiD: textos universitaris de Biblioteconomia i Documentació*, 12 (juliol 2004). <<http://www.ub.es/biblio/bid/12baro.htm>> [consulta: abril 2005].

Encara que Lluís Nicolau d'Olwer data un intent de biblioteca pública a la ciutat de Barcelona a l'any 1810,⁵⁸ en el període d'agregació de Catalunya a l'imperi Francès, pròpiament, la primera biblioteca pública a Barcelona fou la Provincial que sorgí amb les lleis desamortitzadores i cohabità amb la biblioteca universitària.⁵⁹ Aquesta biblioteca, però, constituïda bàsicament de fons antics, sense préstec i amb horaris reduïts, estava lluny del públic general i també resultava insuficient per als investigadors i estudiants, tal com es pot llegir en diferents testimonis de començaments de segle. Així, Antoni Rubió i Lluch, a l'any 1907, feia aquest retrat de les limitacions de la Biblioteca Provincial:

I, des d'aquells dies, hem viscut a Barcelona sense altra Biblioteca pública que la provincial universitària, formada exclusivament amb les desferres de les biblioteques monacals, que ja no devien estar gaire al corrent de novetats, en els seus últims anys, quan les polèmiques revolucionàries. Aquella trista Biblioteca que l'Estat ens serveix, dóna la sensació com si el món hagués quedat inactiu des dels principis del segle anterior, i invita naturalment a seguir en l'apariència de pau en què han quedat les intel·ligències!...Penseu en la nostra joventut sense altres al·licients d'estudi que una Biblioteca feta amb les engrunes dels antics convents.⁶⁰

Tampoc Josep Pla estalvia comentaris negatius a aquesta biblioteca quan en descriu irònicament l'ús que en feien alguns companys seus d'època d'estudi:

La biblioteca de la universitat era una organització no ja arcaica sinó prehistòrica, deslligada del temps present, una concentració d'arqueologia conventual... Algun rar estudiant badoc hi anava a llegir novel·les, amb el benentès que els últims llibres que servien eren els Episodios nacionales.⁶¹

Igualment Alexandre Galí, en recorda el seu aspecte tronat i la seva

⁵⁸ Nicolau d'Olwer cita un decret de 10 de maig de 1810 del govern napoleònic en què es crea una comissió encarregada de recollir els llibres dels convents i emprar-los en la formació d'una "llibreria" pública a Barcelona. Vegeu: Lluís Nicolau d'Olwer, "Primer intent de Biblioteca Pública a Barcelona", *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, 6 (gener-desembre 1916), p. 90-92.

⁵⁹ Es pot seguir aquesta cronologia amb detall a: Santiago Alcolea [et al.], *La Biblioteca de la Universitat de Barcelona* (Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 1994).

⁶⁰ Institut d'Estudis Catalans, *Memòria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans al Excm. Sr. Alcalde de Barcelona i llegida en Consistori del dia 13 de novembre de 1907* (Barcelona: La Neotípia, [1907]), p. 3-8.

⁶¹ Josep Pla, "Eugeni d'Ors (1882-1954)", dins *Homenots: primera sèrie* (Barcelona: Destino, 1969), p. 297.

inoperància:

La biblioteca de la Universitat, amb els seus mobles de caoba, si no ho recordem malament, era trista, desagradable, terriblement freda a l'hivern, sense llum artificial.⁶²

A més, l'horari de la biblioteca era molt restringit ja que només estava oberta als matins, fent-la del tot inútil als estudiants que en aquell moment eren a classe, i els seus catàlegs eren inconsultables.⁶³

En una situació similar a la resta d'Espanya, a Catalunya mancaven biblioteques destinades a tota mena de públic, com les que naixerien als països anglosaxons, però existien abundants biblioteques de subscripció, fruit en uns casos dels moviments reivindicatius socials i en d'altres de les classes burgeses de l'època amb inquietuds culturals i intel·lectuals.

Montserrat Comas, en el seu estudi sobre les biblioteques populars el segle XIX, inventaria més tres-centes biblioteques a la província de Barcelona, de les quals quaranta-una es troben a la ciutat.⁶⁴ Aquestes biblioteques –gabinets de lectura, biblioteques d'ateneus populars, o d'altres associacions que oferien llibres en préstec als seus membres– se sostenien amb quotes dels associats i ajudes dels ajuntaments o altres organismes públics, però la insuficiència i la intermitència d'aquests ajuts no permetia adquisicions regulars de fons, ni horaris suficients ni, evidentment, personal per atendre el públic. És interessant de constatar com algunes d'aquestes biblioteques incorporaven en el seu precari funcionament elements propis de les biblioteques públiques modernes: en el document del reglament de la biblioteca popular de Sarrià de 1902 consta que tota persona tenia dret a utilitzar la biblioteca gratuïtament, obria en horari de matí i de tarda, i també els festius al matí, oferia préstec a

---

⁶² Alexandre Galí, "Biblioteques generals tècniques i especialitzades", dins *Biblioteques generals tècniques i especialitzades, bibliografia i bibliofília*, Llibre XIII d'*Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya* (Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1985), p. 21.

⁶³ A. Arderiu i Pasqual, "Les biblioteques municipals", *Cenacle*, 1 (desembre 1915), p. 2-4.

⁶⁴ Montserrat Comas, *Lectura i biblioteques populars a Catalunya (1793-1914)* (Barcelona: Curial, 2001).

domicili, les despeses de la biblioteca havien d'anar a càrrec de l'ajuntament...⁶⁵ Només faltava que s'hi inclogués l'accés lliure als fons i l'atenció al públic infantil, però tot el que s'oferia deuria de passar les seves possibilitats perquè la biblioteca aviat va entrar en decadència i desaparegué.

Aquestes biblioteques, adscrites a institucions molt identificades amb les diferents opcions polítiques que veien en la lectura un element redemptor per al poble, tingueren una vida molt irregular a causa de les seves condicions. Aquesta opinió li mereixen a Alexandre Galí:

Ja feia prop de tres quarts de segle que el poble havia manifestat el deler incontrastable de llegir pel seu compte i havia començat a crear també pels seus mitjans les seves petites i tan ben intencionades com mal orientades biblioteques populars en els seus ateneus i casinos.⁶⁶

Malgrat les deficiències i que en molts casos els centres creats tinguessin una vida efímera, l'abundància d'iniciatives demostra la força dels moviments obrers i reivindicatius per posar a l'abast de tothom instruments per a l'educació i la formació.

No obstant, altres biblioteques, que funcionaven per quota dels associats, presentaven una bona qualitat de fons i serveis pel fet de tractar-se de grups socials benestants, com ara les del Centre de Lectura de Reus (1859) o l'Ateneu Barcelonès nascut l'any 1860 amb el nom d'Ateneo Catalán i que rebé l'actual en fusionar-se el 1872 amb el Círculo Mercantil Barcelonès. A semblança dels clubs anglesos, els membres d'aquestes institucions buscaven de tenir un lloc on els seus socis poguessin llegir, i més que tot, discutir, enraonar i gaudir d'un ambient cultivat. La biblioteca, de caràcter privat, fou –i encara és en ambdós casos– una de les peces de renom de la institució.

---

⁶⁵ *Ibidem*, p. 108.

⁶⁶ Alexandre Galí, "Biblioteques populars", dins *Biblioteques populars i moviment literari*, Llibre XI d'*Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya* (Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1984), p. 9.

Paral·lelament, existia també l'interès per crear biblioteques públiques gratuïtes a la ciutat de Barcelona.⁶⁷ El 1871 es troba documentada una petició de Francesc Rius i Taulet, Joan B. Carreras, Magí Pers i Agustí Feliu a l'alcalde demanant la creació de biblioteques populars per propagar la instrucció ja que consideren que aquestes són el mitjà més acceptable tal "como lo demuestran los felices resultados que han dado en todas aquellas capitales de Europa en que ha sido puesto en práctica tan laudable pensamiento". Anys després, el 1882, una nova proposta promoguda per Rius i Taulet, aleshores alcalde, proposa la instal·lació de quatre biblioteques populars a la ciutat. En aquest cas, s'elaboren fins i tot unes bases per al seu funcionament, instal·lació i manteniment en les quals destaca la voluntat de disposar d'un fons ampli per fomentar els coneixements de les classes treballadores i la constitució d'una junta protectora per a la seva promoció. No es parla, però, del serveis ni de l'horari, i els llibres provenen majoritàriament de donacions aleatòries. Fet i fet, els resultats van ser negatius i aquestes biblioteques no van arribar a funcionar mai.

Mentre les iniciatives dels ajuntaments no passaven de ser bones intencions, prenen vida iniciatives privades de filantrops convençuts de la bondat de les biblioteques públiques. El 1895 s'obre a Barcelona la Biblioteca Pública Arús, donada a la ciutat per Rossend Arús.⁶⁸ Amb un fons inicial de 26.000, la biblioteca havia de ser pública i gratuïta, havia de tenir tot tipus de llibres i havia d'estar oberta a tot tipus de gent.⁶⁹ Malgrat aquesta voluntat, recollida per Valentí Almirall, el marmessor d'Arús, en *l'Escritura de cessió d'aquesta biblioteca al poble de Barcelona*, el centre rebé més d'una crítica. La Sociedad Económica de Amigos del País, que havia reclamat i impulsat biblioteques

---

⁶⁷ M. Comas, *op. cit.*, p. 83-97.

⁶⁸ Rossend Arús i Arderiu (1845-1891). Polític i filantrop que en morir va deixar el seu habitatge i un fons bibliogràfic per a la creació de la biblioteca pública que porta el seu nom, instal·lada, encara actualment, al Passeig de Sant Joan 26 de Barcelona.

⁶⁹ Per a la història d'aquesta biblioteca remetem a: Carme Illa, "Biblioteca Pública Arús de Barcelona", *Boletín de la ANABAD*, 4 (octubre-diciembre 1980), p. 521-536; Jordi Galofré, *Rossend Arús i Arderiu (1845-1891)* (Barcelona: Ajuntament, 1989); *Cent anys de la Biblioteca Pública Arús: 1895-1995* (Barcelona: Ajuntament de l'Hospitalet, 1995).

populars de manera sovintejada, considerava que la Biblioteca Arús no podia ser usada per la classe treballadora a causa de les condicions d'emplaçament, l'organització –ja que els fons no eren fàcilment accessibles– i l'horari, i posava de model les de les ciutats estrangeres.⁷⁰ Això, sense tenir en compte que Almirall, responsable de la compra del fons bibliogràfic inicial, havia adquirit diversos incunables i volums singulars que enriquien el fons però resultaven poc adequats per als usuaris. Els lectors més populars, ja fos per la selecció de llibres que la biblioteca oferia o per la mateixa ampul·lositat de l'espai, propi de les biblioteques del segle XIX, aviat deixaren el lloc a estudiosos i públic més format.. Per tant, ni fons adequat, ni accés lliure, ni espai adaptat, ni préstec... No és estrany que malgrat tenir el nom d'una biblioteca pública sigui considerada, ja en l'època, més aviat d'especialistes.⁷¹ Tot i les crítiques, la biblioteca Arús constituïa un intent digne de dotar Barcelona de la biblioteca que no tenia.

Fora de Barcelona, hem d'esmentar la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, constituïda pel llegat de la biblioteca personal de l'escriptor i historiador a la ciutat de Vilanova i la Geltrú l'any 1884, i concebuda com a biblioteca pública –encara que pel tipus de fons que contenia era més adequada com una biblioteca d'estudiosos i especialistes– per a la qual féu construir un edifici propi.⁷² L'any 1915, la Biblioteca fou incorporada a l'estat i regida per un patronat. En la rigorosa memòria de funcionament que el seu bibliotecari Joan Oliva presentà a la Junta el 7 de novembre de 1886 s'expliciten detalladament criteris i processos biblioteconòmics, així com estadístiques de consulta, però és evident que el servei es limita a la consulta a sala i que els llibres i altres

⁷⁰ M. Comas, *op. cit.*, p. 95.

⁷¹ Galí l'assimila a la Biblioteca de Catalunya i no estalvia comentaris sobre Almirall i Eduard Canivell, primer bibliotecari. Alexandre Galí, "Biblioteques generals tècniques i especialitzades", dins *Biblioteques generals tècniques i especialitzades, bibliografia i bibliofília*, Llibre XIII d'*Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya* (Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1985), p. 46-55.

⁷² Víctor Balaguer (1824-1901). Polític i escriptor romàntic. Va aplicar les seves idees reformistes a nombroses iniciatives culturals. Per a la història d'aquesta biblioteca remetem a: Montserrat Comas, "La Biblioteca-Museu Balaguer i Joan Oliva Milà, bibliotecari", *Revista de Catalunya*, 53 (juny 1991), p. 154-159.

documents s'han de sol·licitar al bibliotecari.⁷³ Per tant, cap d'aquestes dues biblioteques –la Biblioteca Arús i aquesta– fruit de donacions de particulars, es poden considerar biblioteques públiques segons els models implantats per Anglaterra i Estats Units. La denominació de pública s'usava pel fet que no existien restriccions per a l'entrada de públic.

Les *free public libraries* angleses no eren desconegudes a Barcelona com ho demostra el discurs llegit per Francisco López Fabra, president de l'Ateneu Barcelonès, en l'acte d'inauguració de l'any acadèmic el 1875, que cita aquestes biblioteques com el model que Barcelona havia d'imitar.⁷⁴ En el seu discurs, López Fabra exposa els orígens d'aquestes biblioteques i les seves característiques: els generosos espais, el nombre extraordinari de publicacions periòdiques, les facilitats i la gratuïtat del préstec, l'horari ampli des del matí fins a les deu de la nit, la secció musical... La descripció d'aquestes biblioteques va seguida d'unes reflexions sobre la necessitat de millorar les condicions de les classes socials i la conveniència de fer-ho a través de les biblioteques. A tal efecte, proposa que l'Ateneu delegui –i pagui– alguna persona que vagi a estudiar el fenomen a Anglaterra. Molts altres textos dispersos en publicacions de premsa local donen fe de l'estès que era el model i la reclamació.⁷⁵ Tot i aquest coneixement, les iniciatives empreses no s'arriben a desenvolupar i caldrà esperar fins a l'adveniment de la Mancomunitat perquè arrel·li un pla de biblioteques públiques a imatge i semblança de les biblioteques anglosaxones. No hem d'oblidar en aquest repàs de la situació, la Sociedad Económica de Amigos del País de Barcelona, institució cultural creada a diferents regions de l'estat espanyol durant el darrer terç del segle XVIII, que entre 1905 i 1906 va crear quatre biblioteques populars a la ciutat amb la voluntat de pal·liar la deficitària

---

⁷³ La memòria es troba recollida a: M. Comas, *Lectura i biblioteques...*, p. 197-215.

⁷⁴ López Fabra, Francisco, "Breves apuntes sobre las bibliotecas públicas y gratuitas de Inglaterra", *Actas del Ateneo Barcelonés* (Barcelona, 1875), p. 31-36.

⁷⁵ Alguns d'aquests textos –ressenya d'una conferència de Miquel Sitjar (1880) i articles a *La renaixença* (1883) i a *El eco de Sitges* (1886)– es troben recollits a: Comas, *op. cit.*, p. 251-255.

situació.⁷⁶

En la llista d'iniciatives hem de fer esment de l'interès de l'Ajuntament de Barcelona que intentà amb el Pressupost de Cultura de 1908 sentar unes bases per a la instal·lació de biblioteques públiques.⁷⁷ En la memòria de l'Ajuntament s'expressava el desig de dur a terme dos projectes de cultura i educació: l'un, destinat a subvencionar diverses institucions de cultura general o superior, entre elles la proposada Biblioteca de Catalunya i la Universitat Industrial; l'altre destinat a l'organització d'un petit sistema d'ensenyament popular de bases innovadores i revolucionàries –se suprimia l'ensenyament de la religió, per exemple– que fou el que va motivar la campanya política desfermada en què el Pressupost va naufragar. Aquest sistema d'ensenyament havia de ser regit per la Institució de Cultura Popular que tindria al seu càrrec quatre escoles d'ensenyament primari i quatre biblioteques populars instal·lades en els mateixos edificis. Pel que fa a les biblioteques els mateixos professors en serien els responsables; els llibres més necessaris s'adquiririen per quadruplicat i de la resta només un exemplar per circular entre les quatre biblioteques; existiria una secció pedagògica per als mestres i els llibres es podrien llegir al local o sortir en préstec. El rebombori provocat per les propostes sobre el sistema d'ensenyament de les escoles impedí que la Institució veiés la llum. En la batalla contra el Pressupost, però, mai no es parla de les biblioteques, la qual cosa ens porta a pensar que eren considerades com una cosa secundària.

La ciutat de Barcelona disposà un any després, el 1909, de la Biblioteca Popular de la Dona, fundada per Francesca Bonnemaison de Verdaguer amb la intenció primera de dotar de formació “femenina” aquelles dones que

---

⁷⁶ Alexandre Galí, "Institucions semioficials propulsors de la cultura popular", dins *Institucions de cultura popular, Llibre X d'Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya* (Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1985), p. 252.

⁷⁷ Es pot seguir la campanya a: Joaquim Camps i Arboix, *El pressupost de Cultura 1908: problema d'actualitat* (Barcelona: Rafael Dalmau, 1974).

s'endinsaven en el món laboral de principis de segle.⁷⁸ Oberta els matins dels dies festius, contenia llibres de labors, figurins i cuina, a més de novel·les al préstec de les quals les sòcies tenien dret amb el pagament d'una quota anual. Estrictament, aquesta biblioteca té poc de pública: és només per a les dones, paguen i prové d'una acció privada. El seu model és assimilable a les biblioteques dels ateneus obrers, però en aquest cas per al gènere femení.

La creació de biblioteques públiques, de manera planificada i formant part d'un sistema, impulsades des de l'administració, sostingudes amb diners públics, amb uns models d'organització i serveis, no arribarà fins el 1915, amb l'aprovació del Projecte de la Mancomunitat. La necessitat d'aquestes biblioteques, tanmateix, serà exposada i discutida a la premsa anys abans, arran de la demanda de creació de la Biblioteca de Catalunya, la biblioteca científica de la qual també el país n'estava necessitat, i que s'inaugurà el 1914. El debat sobre aquesta prioritat s'encetà el 1910.

2.3.2 El debat: biblioteca d'estudi o biblioteques populars?

Les mancances de la societat catalana en aquells moments eren de dos tipus: es feien necessàries biblioteques públiques a l'abast de tothom però també es feia necessària una biblioteca científica per als intel·lectuals i estudiosos. Les iniciatives engegades no havien aconseguit resoldre o reduir les necessitats del país en cap de les dues vessants. Probablement, es feia difícil amb els pocs recursos de què es disposava d'atacar simultàniament les dues empreses. Quina havia de ser primer?

El 1907, la creació de l'Institut d'Estudis Catalans havia significat per a molts estudiosos i intel·lectuals la possibilitat de disposar d'una biblioteca per a l'estudi i la investigació. Però l'Institut no disposava de grans pressupostos i, tot i les importants adquisicions i els valuosos donatius, la seva biblioteca era

---

⁷⁸ Sobre aquesta biblioteca podem trobar una aproximació a: Anna Cabó, "Biblioteca Popular Francesca Bonnemaison, 1909-1995: història i ús actual", *Item*, 17 (juliol-desembre 1995), p. 66-73.

precària. Ja en la *Memòria* de 1907, adreçada a l'alcalde de Barcelona, Rubió i Lluch reclama la intervenció de l'Ajuntament en la que hauria de ser la Biblioteca Catalana. En aquesta ocasió Rubió, a més de dibuixar la situació de la biblioteca universitària en els termes que ja hem ressenyat, manifesta com la manca de llibres impedeix el desenvolupament cultural de Catalunya:

El dia, senyor, que aquesta Biblioteca estigués constituïda i acreditada, tindríem, no solament els llibres propis, sinó que, de passada, reconquistaríem tots els que hi ha allunyats de Catalunya... Penseu, senyor, en la lamentable inferioritat de medis de treball en què es troben els estudiosos de Catalunya, tenint que guanyar-s'ho tot per sí propis, mancats de relació i d'estímul, sense més llibres que els que individualment posseeixen....⁷⁹

També Miquel dels Sants Oliver, el 1907 proposa de commemorar la celebració del primer cinquantenari dels Jocs Florals amb la creació d'una biblioteca que ja anomena Biblioteca de Catalunya.⁸⁰

La demanda d'aquesta biblioteca coincidirà amb la demanda de biblioteques públiques, situació que es manifestarà a la premsa, sobretot amb la polèmica encapçalada per Ors i Zulueta l'any 1910, i no cessarà fins a la definitiva creació, l'any 1914, de la Biblioteca de Catalunya.

La inexistència de biblioteques i la migradesa de mitjans de les que poc o molt funcionaven portà a la intel·lectualitat catalana a exigir la creació de biblioteques ben equipades. I d'entre tots els intel·lectuals, Ors va ser no només qui més va escriure sobre el tema, sinó, sobretot, qui més va lluitar per tal d'aconseguir-ho. En aquells moments de principi de segle marcats pel desig d'una regeneració del país en tots el àmbits, les biblioteques eren considerades un element imprescindible per al desenvolupament cultural de Catalunya. Així, des de les més variades postures, es van iniciar campanyes en pro de l'establiment de biblioteques que, bàsicament, tenien la premsa com a plataforma propagandística i que, en poc temps, aconseguiren un

---

⁷⁹ Institut d'Estudis Catalans, *Memòria ...*, p. 7-8.

⁸⁰ "Conmemoración", *La vanguardia*, 6 de junio de 1907. Citat per: C. de Balanzó, *Les biblioteques...*, p. 12.

extraordinari ressò entre el públic.⁸¹ Aviat es varen constituir dos corrents enfrontats: els qui consideraven prioritària la creació d'una gran biblioteca d'investigació i els qui, per contra, estaven a favor d'estendre la cultura a les classes treballadores mitjançant la creació de biblioteques populars. Durant tot l'any 1910, es desenvolupa una viva polèmica sobre quin tipus de biblioteca era prioritari en aquells moments a Catalunya.

Entre els que reclamaven biblioteques populars destacà especialment Lluís de Zulueta, que encetà una campanya en aquest sentit des de les pàgines de *La Cataluña*.⁸² L'altra tendència, que comptava amb Ors com a principal abanderat, considerava prioritari l'establiment d'una "biblioteca científica". Segons Concepció de Balanzó, el problema era més de prioritats que de divergència d'idees:

No és que l'opinió d'un i altre divergeixi totalment: Xènius veu útil la creació de les biblioteques populars; Zulueta necessària la de la biblioteca científica, però així com Zulueta sosté que és indispensable la creació immediata d'aquelles, Xènius opina que de moment el que cal són llibres de ciència.⁸³

La posició dels partidaris de prioritzar les biblioteques per al poble queda prou manifesta en un dels nombrosos articles que Zulueta publicà sobre el tema, en què utilitza el concepte de "set de cultura" tan car a Ors:

Nuestro pueblo obrero tiene sed de cultura. Pide libros con tanta ansiedad como el grupito de nuestros investigadores científicos... Atendamos preferentemente el fin *científico* por el que siento el mismo interés que Xenius pero sin descuidar este otro fin pedagógico-social especialmente moderno.⁸⁴

Però els arguments en favor de l'establiment de la biblioteca de ciència també

---

⁸¹ Un seguiment d'aquestes campanyes i de les polèmiques que se'n derivaren es pot fer a partir de: C. de Balanzó, *op. cit.*, p. 14-20. També es troba àmpliament comentat a M. Comas, *Lectura i biblioteques...*, p. 58-67.

⁸² Lluís de Zulueta (1878-1964). Polític i escriptor, fou regidor de la ciutat de Barcelona i diverses vegades diputat a les Corts. Col·laborà assíduament a la premsa de l'època. La seva obra periodística es troba recollida a: *Luis de Zulueta: artículos (1904-1964)*, introducción y notas de Carmen de Zulueta (Alicante: Instituto de Cultura Juan Gil –Albert: Diputación Provincial de Alicante, 1996).

⁸³ C. de Balanzó, *Les biblioteques...*, p. 16.

⁸⁴ Lluís de Zulueta, "Glosa de glosas", *La Cataluña*, 1 de octubre de 1910.

eren ben consistents i tenien partidaris de pes: una biblioteca d'aquest tipus contribuiria a dotar Catalunya d'una certa "alta cultura" i, per tant, contribuiria a convertir-la en un país "normal". Arguments que utilitza l'Institut d'Estudis Catalans en la seva *Memòria* quan reclamà subvencions a l'Ajuntament de Barcelona:

L'Institut d'Estudis Catalans, creat per l'Excel·lentíssima Diputació de Barcelona, té per un dels mòbils primordials de la seva fundació, l'organització d'aquesta *Biblioteca catalana*... En la *Biblioteca* s'hi reuniran tots els elements d'estudi per la coneixença passada i present del que pertoca als països de llengua catalana i tot element intel·lectual que ordeni, aixequi o perfeccioni la cultura del nostre poble.⁸⁵

El defensor més abrandat de la causa de l'anomenada "biblioteca científica" va ser Eugeni d'Ors, que amb les seves gloses aparegudes a *La veu de Catalunya*, en justificà la necessitat amb tota mena d'arguments.⁸⁶ De fet, Ors ja s'havia ocupat d'aquesta qüestió l'any 1909, amb dues gloses correlatives titulades "De la biblioteca" i "S'hi parla també de la biblioteca".⁸⁷ En la primera, Ors exposava la necessitat de dotar el país d'un instrument per a la creació d'alta cultura, que l'assimilés a d'altres en el context europeu, una biblioteca científica, seriosa, que havia de permetre que tots els estudiants becats per a seguir estudis a l'estranger trobessin, en tornar, fons moderns i adequats a les seves investigacions:

Una Biblioteca seriosa representa avui a Barcelona, a Catalunya, un objecte de primera necessitat. Cap resultat sòlid i nacional pot assolir-se en la Lluita per la Cultura, si no es compta, per endavant amb aquest... Cal pensar amb terror en la sort que espera als nostres pensionats d'estudis científics, que ara corren món, trobant arreu els instruments de treball necessaris, si, al desembarcar, de retorn, a les Rambles, se queden

⁸⁵ Institut d'Estudis Catalans, *Memòria...*, p. 8-9.

⁸⁶ Les gloses d'aquests anys es poden trobar a: Eugeni d'Ors, *Glosari 1910-1911*, edició i presentació de Xavier Pla (Barcelona: Quaderns Crema, 2003), i als volums: Eugeni d'Ors, *Glosari 1915*, edició i presentació de Josep Murgades (Barcelona: Quaderns Crema, 1990); Eugeni d'Ors, *Glosari 1916*, edició i presentació de Josep Murgades (Barcelona: Quaderns Crema, 1992), i Eugeni d'Ors, *Glosari 1917*, edició i presentació de Josep Murgades (Barcelona: Quaderns Crema, 1991). En aquest treball, citem per la publicació a *La veu de Catalunya*.

⁸⁷ *La veu de Catalunya*, 9 i 10 d'octubre de 1909. En aquestes gloses, Ors aplaudia l'oportunitat de la iniciativa de Josep Roig de crear una biblioteca d'investigació en ocasió d'un homenatge a Marcelino Menéndez y Pelayo. No obstant, proposava homenatjar també una figura del camp científic, Ramon y Cajal, per distanciar-se del concepte de biblioteca de cultura literària.

repentinament fins sense els més elementals medis de continuar les tasques empreses.

En la següent glosa, remarca la necessitat que aquesta biblioteca “seriosa” sigui tant per als estudiosos d’humanitats –d’*història* diu concretament l’autor– com per als de ciència, ja que comença a desvetllar-se l’interès per aquesta:

Als començos del segle XIX, la Història era la disciplina lliberadora, la “humanista” essencialment. Són les coses canviades. La lliberadora és avui la Ciència.

El debat, però, es desfermà el juny de 1910 amb la glosa que duia per títol “Llibres”.⁸⁸ Ors hi proposava la idea que l’Ajuntament adquirís la biblioteca especialitzada (en filosofia, és clar) del llibreter alemany Lorentz, que en aquell moment es trobava a la venda.⁸⁹ Ors considerava que, en una ciutat mancada de llibres com era aquella Barcelona, eren imprescindibles accions d’aquest tipus, donat el baix cost que suposaven (unes 10.000 ptes. de l’època).⁹⁰ Pocs dies després, al juliol, apareix la glosa “El clam”,⁹¹ en què demana de nou llibres per als pensionats que estudien fora: Griera, que li inspira la glosa, Bohigas Tarragó, Vidal i Guardiola, Llorens, els Montoliu (Cebrià i Manel), Barnils, Enric Jardí i Eladi Homs.⁹² Paral·lelament, altres

---

⁸⁸ *La veu de Catalunya*, 13 de juny de 1910.

⁸⁹ No hem pogut trobar cap menció de l’adquisició d’aquesta biblioteca ni en l’*Anuari de l’Institut d’Estudis Catalans* ni en el *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*. Segons Xavier Pla, curador del *Glosari 1910-1911*, p. 185, una part del fons bibliogràfic del llibreter Alfred Lorentz va ser comprada per l’Ajuntament de Barcelona i va constituir un dels primers dipòsits de l’actual Biblioteca de Catalunya.

⁹⁰ En aquest sentit, i juntament amb Manuel de Montoliu i Hermenegildo Giner de los Ríos, Ors adreçà un escrit a l’alcalde de Barcelona titulat “Para la adquisición de una biblioteca filosófica moderna” reproduït a *El progreso*, el 26 de setembre de 1910. Vegeu C. de Balanzó, *Les biblioteques...*, p. 35.

⁹¹ *La veu de Catalunya*, 14 de juliol de 1910.

⁹² Antoni Griera i Gaja (1887-1973). Eclesiàstic i filòleg. Pensionat a Halle i Zuric per la Mancomunitat, a partir de 1913 treballà a les Oficines Lexicogràfiques de l’Institut d’Estudis Catalans.

Pere Bohigas Tarragó (1886-1948). Periodista. Destacà per la seva tasca museística.

Miquel Vidal i Guardiola (1891-1950). Polític i economista. Fou cap de Finances de l’Ajuntament de Barcelona.

Llorens (?) És possible que aquests Llorens que esmenta Ors fos Josep Llorens i Artigas (1892-1980) ja que en la seva joventut fou crític d’art a *La veu de Catalunya* i està documentat que el 1917 marxà a París becat per la Mancomunitat de Catalunya. Encara que les dates del viatge i de l’aparició de la glosa no coincideixin, i que a 1910 Llorens i Artigas només tingués 18 anys, fóra possible que hagués estat becat amb anterioritat.

intel·lectuals se sumaren amb les seves intervencions a la premsa a la reclamació d'una biblioteca per a la ciutat de Barcelona.⁹³

El tema de la manca de llibres per a la investigació fou reprès en una sèrie de tretze gloses, publicades a *La veu de Catalunya* entre el 17 de setembre i el 3 d'octubre de 1910, que aparegueren sota el títol genèric de "Biblioteca".⁹⁴ En aquesta sèrie, Ors passa revista a les reaccions que se suscitaran arran la proposta d'adquirir la biblioteca Lorentz i cita expressament els articles de Zulueta,⁹⁵ de Cosme Vidal, que signava Kosmophilo, i d'altres, apareguts a *La Cataluña*, *La publicidad* i *El progreso*. En aquestes gloses, escrites durant la seva estada a la Biblioteca General i Pública [sic] de Munic, Xènius justificava la prioritat de la creació d'una biblioteca d'investigació abans que una biblioteca popular, argumentant que el poble disposava ja de biblioteques i llibres per al seu ús com les biblioteques dels Ateneus, alguna biblioteca pública com ara la Biblioteca Arús i, fins i tot, la Provincial per bé que Universitària. Segons ell, "la creació de noves Biblioteques Populares pot ésser

---

Cebrià de Montoliu i Togores (1873-1923). Urbanista i advocat. Promotor de la *Ciutat Jardí*. Probablement, "el que estudia qüestions municipals a Berlín" de la glosa.

Manuel de Montoliu i Togores (1877-1961). Crític i historiador de la literatura. Pensionat per la Mancomunitat, estudià filologia romànica a Halle el 1908, on coincidí amb Barnils i Griera (els "filòlegs" de la glosa). Ingressà a les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans.

Pere Barnils i Giol (1882-1933). Filòleg i fonetista. Pensionat a Halle, treballà en tornar a Barcelona en l'aplega de materials per al *Diccionari general de la llengua catalana*.

Eladi Homs Oller (1886-1973). Pedagóg. Pensionat als Estats Units per la Mancomunitat, fou un actiu divulgador del mètode Montessori a Catalunya.

Enric Jardí i Miquel (1881-1942). Advocat i escriptor. Estudià a Anglaterra i Bèlgica d'on, segons Ors, tornà "amb les carteres plenes de notes sobre l'ensenyança secundària".

⁹³ Remetem a: C. de Balanzó, *Les biblioteques...*, p. 14-20.

⁹⁴ *La veu de Catalunya*, "Biblioteca I", 17 de setembre; "Biblioteca II", 19 de setembre; "Biblioteca III", 20 de setembre; "Biblioteca IV", 21 de setembre; "Biblioteca V", 22 de setembre; "Biblioteca VI", 23 de setembre; "Biblioteca VII", 24 de setembre; "Biblioteca VIII", 26 de setembre; "Biblioteca IX", 27 de setembre; "Biblioteca X", 29 de setembre; "Biblioteca XI (Epíleg)", 30 de setembre; "Biblioteca XII (Apèndix)", 1 d'octubre; "Biblioteca XIII (Un altre apèndix)", 3 d'octubre de 1910.

⁹⁵ En la primera glosa d'aquesta sèrie Ors cita expressament Zulueta i li atribueix "aquesta passió activa, tossuda i quasi exclusiva per l'instrucció del poble que dóna a la figura jovenívola del diputat republicà singular caràcter entre les del món polític espanyol". També menciona Julio Burell, en aquell moment ministre d'Instrucció Pública, que va secundar la iniciativa de Zulueta.

útil a Barcelona; no és indispensable ni menys urgenta. Les que existeixen omplen d'una manera acceptable el seu comès".⁹⁶ I més endavant aclareix, posant-ho en lletres capitals: "Poquíssims dels llibres que poden constituir el catàleg d'una excel·lenta biblioteca popular falten avui a Barcelona". Per tant, no es podia dir que faltessin els llibres bàsics: el que mancava eren els especialitzats. I, per demostrar quina mena de llibres calen, inclou en la desena de gloses següents, una extensa llista del catàleg de la Biblioteca de Munic (revistes i llibres de filosofia, a més dels d'història d'Espanya, història natural, física, pedagogia) per demostrar la qualitat i quantitat del fons. En les tres gloses restants, retorna sobre la necessitat de disposar de "llibres de ciència", en majúscula en el text, per a la ciutat.

Des de la mateixa tribuna de *La veu de Catalunya*, el 5 d'octubre de 1910, Agustí Calvet defensava la biblioteca científica d'Ors en un article titulat "De la biblioteca com a fonament de l'escola".⁹⁷ En aquest cas, Calvet justificava la creació d'una biblioteca de ciència com a base d'una hipotètica Escola Catalana d'Alts Estudis, en la qual exercirien el seu mestratge aquells alumnes becats i comissionats a l'estranger i es preguntava de quina manera podrien treballar aquests sense disposar de les eines necessàries. Més conciliador, Calvet situa la qüestió en un punt just d'equilibri: no es pot abastar les necessitats de totes dues menes de biblioteques i fent les populars correm el perill de deixar només "embastada" la magna Biblioteca.

Finalment, l'opció defensada per Ors, i sostinguda per la Diputació de Barcelona, és a dir, per Prat de la Riba, va erigir-se en vencedora. La biblioteca científica es va configurar a partir de la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans, que disposava ja d'una col·lecció de vint mil volums. Però la precarietat de mitjans es manifestà i, de nou, la premsa es feu ressò d'una campanya per a obtenir fons per al seu correcte funcionament. La major part

---

⁹⁶ *La veu de Catalunya*, 17 de setembre de 1910.

⁹⁷ *La veu de Catalunya*, 5 d'octubre de 1910.

dels diaris barcelonins incorporaren articles i editorials a favor que l'Ajuntament de Barcelona col·laborés en el sosteniment de la biblioteca: *El diario de Barcelona*, *El poble català*, *El diluvio*, *La publicidad* i *La veu de Catalunya* expliquen com és la biblioteca, descriuen el seu local, parlen del seu fons, etc. El 25 d'octubre es creà una comissió composta, entre d'altres, per Àngel Guimerà, Joan Maragall, Antoni Rubió i Lluch, Pere Corominas i Eugeni d'Ors, prohoms de la cultura i de la ciutat que lliuraren a l'alcalde de Barcelona, el Marquès de Marianao, un missatge redactat pel mateix Maragall en què es demanava la desitjada subvenció.⁹⁸ En la seva demanda d'ajut, reproduïda als diaris, l'autor recorda un text de Menéndez Pelayo sobre Boscan en que diu de Barcelona que havent estat tant envejada en tantes coses mai s'ha distingit per l'amor a les lletres:

Aquella poderosa y opulenta ciudad que en tantas cosas rivalizó con las repúblicas italianas y dio tan altos ejemplos de amor patrio, de virtudes cívicas, de resistencia a la tiranía y de heroico tesón en sus resoluciones, moviendo a asombro a sus mismos enemigos; aquel patriado mercantil afluyente en riqueza y lujo, no solo suntuario, sino artístico, no se distinguió nunca por la proteccion a las letras, que debieron mucho más a los reyes de la Casa de Aragón.

En essència, la comissió reclamava la generositat de la ciutat que havia de ser la principal beneficiària de la biblioteca de l'Institut i insistia en la "set de llibres" d'aquells joves que necessitaven una biblioteca moderna amb el temor que, en no trobar-la, fugirien de la pàtria. Acabava demanant en nom de l'Institut d'Estudis Catalans a l'Ajuntament de Barcelona un socors per a la Biblioteca Nacional Catalana "proporcionat a la grandesa de la Ciutat".

Ors féu referència a aquesta sol·licitud en pro de l'obtenció de subvencions, amb una glosa del mateix dia titulada "Per la biblioteca" amb l'estil habitual:

Perdonin Ses Senyories si l'aspecte d'un mendicant espellifat torba la festa. És l'Esperit qui capta, missenyors i prohoms nobilíssims, qui capta el pa més indispensable, és l'Esperit. Una etapa de política municipal està terminant-se i ens preparàvem a començar-ne una de nova. Però, en l'entremig, la magra mà s'allargà i cal veure la mà i pensar en la mà i atendre a la mà. Mireu que, si no, podria desprendre's de son cos i es faria

⁹⁸ Joan Maragall, "Per a la Biblioteca de Catalunya", dins *Obres completes* (Barcelona: Selecta, 1960), vol. 6, p. 82.

màgica i sinistra, i escriuria uns mots de vaticini fatídic damunt l'un dels murs del palau...I damunt la torbada consciència de nosaltres tots.⁹⁹

Finalment, l'Ajuntament atorgà una subvenció de 50.000 ptes., no sense l'oposició d'alguns regidors.¹⁰⁰ D'aquesta manera s'engegava el procés per a la creació de la Biblioteca de Catalunya, inaugurada, finalment el dia 28 de maig de 1914.

En realitat, Ors no mantingué una relació directa amb la Biblioteca de Catalunya encara que durant l'any 1914 publicà una sèrie de gloses que hi feien referència. El 27 de maig aparegué "Les realitzacions",¹⁰¹ en que es manifestava content de poder disposar ja d'una biblioteca, amb 47.000 volums d'obres modernes, triades amb competència i curosament. L'endemà, en la inauguració oficial de la Biblioteca de Catalunya, Ors llegí la "Glosa de l'Institut",¹⁰² i explicà el procés de la seva creació tot agraint els donatius rebuts. El 30 de maig publicà "L'etapa",¹⁰³ glosa complementària de "Les realitzacions", que tractava de la quantitat d'altres volums especialitzats que, des del 1910, s'havien anat aplegant a altres biblioteques barcelonines. En aquest escrit, Ors es felicitava per les millores en tots els àmbits bibliotecaris però advertia de la feina que encara quedava per fer. Durant el juny de 1914, Ors escrigué dues noves gloses referides a aquesta institució: "Per acompanyar la primera vetlla d'estudi a la biblioteca"¹⁰⁴ i "La primera setmana de la Biblioteca de Catalunya",¹⁰⁵ on passava revista dels lectors i els llibres més sol·licitats i considerava un èxit la seva obertura.

La Biblioteca de Catalunya se sumava, així, a les biblioteques existents que

---

⁹⁹ *La veu de Catalunya*, 25 d'octubre de 1914.

¹⁰⁰ En una nota de *La veu de Catalunya* del dia 28 d'octubre es menciona que s'hi han oposat els regidors Callén, Morros i Rovira Palau argumentant que es tracta de la biblioteca particular d'una institució amb tendències polítiques determinades.

¹⁰¹ *La veu de Catalunya*, 27 de maig de 1914.

¹⁰² *La veu de Catalunya*, 28 de maig de 1914.

¹⁰³ *La veu de Catalunya*, 30 de maig de 1914.

¹⁰⁴ *La veu de Catalunya*, 3 de juny de 1914.

¹⁰⁵ *La veu de Catalunya*, 15 de juny de 1914.

hem presentat en l'apartat anterior configurant un panorama divers en què coexistien la Biblioteca Pública Provincial, gratuïta perquè depenia de l'administració, però poc adequada a les necessitats d'estudiants ni de ciutadans; les biblioteques públiques donades per patricis, també gratuïtes però amb fons i funcionament antiquats; les biblioteques d'ateneus obrers i altres biblioteques dites populars, destinades a les classes treballadores però mantingudes amb quotes dels associats i sovint amb ajuts econòmics de l'Ajuntament i de la Diputació. Totes elles conviuen en aquell moment i algunes –Biblioteca Arús, Biblioteca-Museu Balaguer– perviuen en l'actualitat; en els altres casos, van tenir desenllaços diferents. En cap cas, però, les iniciatives empreses per la Diputació de Barcelona –la creació de la Biblioteca de Catalunya– o empreses per la Mancomunitat –la creació de les biblioteques populars– van integrar les experiències anteriors.

El cas de la ciutat d'Olot, del qual n'hem trobat un petit rastre a la premsa comarcal, ens pot donar algun indici de quina va ser la convivència entre les biblioteques populars que ja existien i les recent creades per la Mancomunitat. L'anomenada Biblioteca Pública de la ciutat d'Olot, dita també municipal, es notícia a la premsa en motiu de presentar les memòries dels anys 1913, 1914 i 1915.¹⁰⁶ Segons aquestes memòries, el servei de préstec o el que anomenen “Biblioteca Ambulant” havia tingut, des de la seva fundació fins al 31 de desembre de 1915, 183 lectors que havien utilitzat 327 llibres; el fons de la biblioteca comptava, a finals de 1915, amb 4.262 exemplars; i les despeses de la biblioteca fins l'acabament d'any havien pujat a 1.124,45 ptes. de les quals 77,65 s'havien invertit en subscripcions i compra de llibres. La comparació d'algunes d'aquestes dades amb les dades de la biblioteca popular de la Mancomunitat que s'inaugurarà el 1918 ens mostren uns resultats del tot favorables a aquesta. Veiem: el préstec d'aquesta biblioteca comptabilitza 309 obres llegides durant el 1920, el primer any de funcionament, mentre que la biblioteca municipal en comptabilitza 327 en tres anys. El fons a la municipal

---

¹⁰⁶ *Vida olotina*, 19 de gener de 1917.

és més abundant –ja que la popular només té, a desembre de 1922 en cinc anys de funcionament, 2.110 llibres, la meitat que la municipal– però l'import dedicat a les adquisicions que se cita a la memòria fa témer uns fons antiquats i procedents majoritàriament de donacions i llegats. Malgrat aquests resultats, la biblioteca vella es mantindrà sense incorporar-se a la biblioteca popular per una qüestió personal d'un polític local, com consta en una notícia a la premsa local datada el 1923: la biblioteca pública s'havia de traslladar a la popular però hi hagué un recurs d'alçada interposat que fou fallat pel governador civil a favor del recurrent i això ho impedí.¹⁰⁷ En aquesta data, la popular fa més de cinc anys que funciona. No hem trobat altres notícies, però per la situació descrita podem suposar que deuria cessar l'activitat paulatinament.

En els documents de la Mancomunitat no consta cap referència sobre la política a seguir amb aquestes biblioteques. Es ben cert que, com opina Montserrat Comas en el seu estudi, la Mancomunitat no va tenir en compte el que ja existia però també és ben cert que el que hi havia –biblioteques sense espais propis ni adequats, amb uns fons provinents de donacions o adquirits amb criteris parcials– no responia al model que es desitjava implantar. D'altra banda, el cas d'Olot demostra un rebuig a la integració que es podia donar en altres situacions.

En definitiva, a l'any 1914, disposem ja d'una biblioteca científica, i de nombroses biblioteques populars, en la majoria dels casos migrades de recursos i mancades de criteris professionals, que estan molt lluny de les biblioteques angleses i nord-americanes que coneixen i desitgen els intel·lectuals i polítics, en definitiva, la classe dirigent del país. Existeix ja una sensibilització pel tema; només cal treballar amb capacitat d'organització i execució. En instituir-se la Mancomunitat, Prat de la Riba, el seu president, es farà ressò d'aquesta reclamació i encomanarà a Ors el Projecte perquè aquestes biblioteques siguin una realitat.

---

¹⁰⁷ *La comarca*, 2 de juny de 1923.